

บทส่งท้าย

การบริหารจัดการที่ดินของประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินเพื่อการเกษตรที่ไม่เป็นธรรมและมีความเหลื่อมล้ำมากจนก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบเสียหายแก่ประเทศชาติและประชาชนโดยรวมในหลายๆด้าน ก็เพราะมีการใช้อำนาจรัฐและกฎหมายแย่งชิงที่ดินจากเกษตรกรด้วยวิธีการต่างๆที่ไม่เป็นธรรม และใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือขับไล่เกษตรกรให้ออกไปจากที่ดินที่ตนเป็นเจ้าของมาแต่เดิม ทำให้คนในชนบทที่มีวิถีชีวิตและอาชีพทำการเกษตรต้องไร้ที่ดินหรือมีที่ดินไม่พอทำกินนับล้านครัวเรือน และสถานการณ์ปัญหาที่ดินก็มีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้นหากไม่มีการบริหารจัดการปัญหาข้อพิพาทขัดแย้งและการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการยุติธรรมให้เป็นธรรมกับเขา

งานวิจัยซึ่งใช้กรณีศึกษา ๕ กรณี มาสะท้อนการทำงานของกลไกรัฐและกระบวนการยุติธรรมครั้งนี้ ได้พบปัญหาเฉพาะหน้าในกระบวนการยุติธรรมของศาลหลายประการ อันได้แก่ปัญหาหลักฐานเอกสารสิทธิ์ที่ออกโดยมิชอบและการเพิกถอน ภาระในการนำสืบเพื่อพิสูจน์ (Burden of Proof) และน้ำหนักของหลักฐานในการพิจารณาของศาล ประเด็นระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวน รวมทั้งประเด็นสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ และประเด็นความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันของกระบวนการต่อสู้ในศาลยุติธรรม ประเด็นปัญหาเหล่านี้หากศาลและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมยอมรับว่าเป็นปัญหาและทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับราษฎรที่ยากจน ก็ต้องช่วยกันหาทางแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ที่ออกโดยมิชอบซึ่งต้นธารของความไม่เป็นธรรม

ส่วนปัญหาในกระบวนการยุติธรรมคดีที่ดินที่พบทั้ง ๑๗ เรื่อง แต่ละเรื่องมีความเชื่อมโยงและเกิดจากเหตุปัจจัยรากเหง้าใหญ่เดียวกันคือความโลภความไม่รู้

จักพอซึ่งนำไปสู่การใช้อำนาจรัฐที่ไม่สุจริตและไม่เป็นธรรมปฏิบัติกับราษฎรที่ยากจน ทั้งการเข้าถึงข้อมูลของรัฐ การเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ซื่อตรงเป็นเครื่องมือของนายทุนเข้าครอบครองที่ดินที่รัฐจัดให้เกษตรกรไร้ที่ดินหรือออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินในที่ที่ตัวเองไม่ได้ครอบครองใช้ประโยชน์ทับบนที่ดินของราษฎร และเมื่อนายทุนต้องการที่ดินก็ต้องฟ้องขับไล่ราษฎรผู้ถือครองที่ดินเดิมอยู่อย่างไร้เมตตาธรรมจึงเกิดข้อพิพาทกัน และเมื่อฟ้องร้องคดีต่อศาลศาลก็จะเชื่อหลักฐานของฝ่ายนายทุนและหลักฐานทางเอกสารของรัฐโดยขาดการสืบค้นพยานหลักฐานข้อเท็จจริง จึงมักตัดสินให้ราษฎรแพคดีถูกขับไล่ออกจากที่ดิน และยังคงถูกฟ้องคดีแพ่งต้องเสียค่าปรับจำนวนมากเกินความสามารถในการจ่ายค่าปรับจึงมักต้องถูกจำคุก คนจนที่ต้องคดีที่ดินจึงมีจำนวนมากทั้งที่ถูกจำคุกแล้ว ยังอยู่ระหว่างถูกดำเนินคดี และที่กำลังจะถูกฟ้องดำเนินคดี เพราะกลไกการฉ้อโกงที่ดินของราษฎรที่ยากจนดังกล่าวข้างต้นนี้ เกิดขึ้นเป็นวงจรรวมจากความโลภ การแสวงหาที่ดินเพื่อเก็งกำไรจากแหล่งข้อมูลภายในของรัฐ การใช้เล่ห์เพทุบายเข้าไปมีกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินของราษฎร และฟ้องขับไล่ราษฎรออกจากพื้นที่ เกิดขึ้นทุกหนแห่งที่พื้นที่มีศักยภาพในการพัฒนาและรัฐมีนโยบายและแผนพัฒนาเข้าไปในพื้นที่ ราษฎรที่ยากจนจึงมักเป็นเหยื่อของการพัฒนา

หากประเด็นความไม่ชอบมาพากลความไม่เป็นธรรมรวมทั้งความเหลื่อมล้ำที่อธิบายไว้อย่างละเอียดแล้วในงานวิจัยฉบับนี้เป็นที่ตระหนักของสังคมและได้รับการพิจารณาทบทวนปรับปรุงแก้ไข ทั้งในเชิงเนื้อหา และโครงสร้างการตัดสินใจทางนโยบายและกฎหมาย โดยประชาชนและราษฎรผู้ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมด้วย ก็เชื่อว่าปัญหาความไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมคดีที่ดินอาจจะบรรเทาลง ราษฎรที่ยากจนก็จะมีโอกาสในการดำรงชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาได้ เศรษฐกิจสังคมฐานรากก็จะดีขึ้น เศรษฐกิจสังคมโดยรวมของประเทศก็จะเติบโตได้ แต่หากข้อเสนอเหล่านี้ไม่ได้รับการพิจารณาไปปฏิบัติ ข้อพิพาทขัดแย้งเรื่องที่ดินก็อาจทวีความรุนแรงและลุกลามใหญ่โตจนยากที่จะแก้ไข

การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมคดีที่ดินให้เป็นธรรมแก่ราษฎรจึงเป็นสิ่งจำเป็น และจะสำเร็จลงได้ ต้องทำการปฏิรูปทั้งระบบ ตั้งแต่กระบวนการยุติธรรมต้นน้ำคือผู้ออกกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐผู้บังคับใช้กฎหมาย และตำรวจจะต้องสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐานด้วยใจเป็นกลาง สุจริต ไม่ลำเอียง และส่วนกลางน้ำคือพนักงานอัยการผู้นำคดีขึ้นสู่ศาล จะต้องมีความละเอียดรอบคอบ รวมทั้งส่วนปลายน้ำซึ่งมีความสำคัญและชี้ขาดข้อพิพาททั้งปวงคือศาล ก็ควรจะต้องทบทวนวิธีพิจารณาที่ให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย และที่สำคัญคือแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาข้อเสนอจากงานวิจัยและพิจารณาทบทวน เหตุปัจจัยแห่งปัญหาที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่เป็นธรรม และผลักดันให้เกิดการปฏิรูปองค์กรและกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนและราษฎรที่ยากจนได้ทั่วหน้ากัน

